

Bijlage 1: Actielijnen kabinetsvisie op burgerbetrokkenheid in de energietransitie

De kabinetsvisie op burgerbetrokkenheid in de energietransitie laat zien welke rol ik voor burgers zie in de energietransitie en het aanpakken van de klimaatopgave en wat overheden daarvoor moeten doen. Met alleen een visie verandert er echter nog niets: Met onderstaande actielijnen zet ik de eerste stappen die ervoor moeten zorgen dat er ook daadwerkelijk iets verandert en de burger beter betrokken is in de uitwerking van de energietransitie en de klimaatopgave. Ik geef de actielijnen weer per prioriteit zoals ik die in de visie heb benoemd.

Deze actielijnen herijk ik over twee jaar. Daarvoor monitor ik per actielijn de voortgang en rapporteer ik aan de Tweede Kamer. Halfjaarlijks organiseer ik, ook op verzoek van de stakeholders met wie ik deze actielijnen opgezet heb, een voortgangsoverleg. Daarin bespreken we niet alleen hoe het staat met de actielijnen, maar ook wat we nog meer kunnen doen om burgers een betere positie te geven in de belangrijke transities waar Nederland voor staat.

Deze actielijnen zijn tot stand gekomen in samenwerking met onder meer het ministerie van BZK, IenW, LNV, de VNG, IPO, UvW, NP RES, het Nationaal Klimaatplatform, JongRES, de Jonge Klimaatbeweging, de Participatiecoalitie, EnergieSamen, de NVDE en diverse gemeenten en provincies. Zij hebben zelf ook bij bepaalde actielijnen aangegeven betrokken te willen zijn. Dat heb ik aangegeven bij onderstaande actielijnen. Binnen de actielijnen die ik uitzet, zal gewerkt worden volgens de tien uitgangspunten zoals die in de kabinetsvisie gedefinieerd zijn.

Versterking participatie op nationaal niveau

In de visie schrijf ik dat we bij toekomstig klimaat- en energiebeleid de burger beter moeten betrekken dan we in het verleden hebben gedaan. Ik zal zelf ook aan de slag gaan en de betrokkenheid van burgers bij veel meer beleidsvraagstukken aan de basis zetten. De overheid moet ook sterker aanwezig zijn in de regio's waar veranderingen zullen gaan plaatsvinden, zodat we signalen van burgers eerder horen en kunnen betrekken bij beleidskeuzes. Ik heb ervoor gekozen om de veranderingen in burgerbetrokkenheid eerst toe te passen binnen drie thema's: kernenergie, het Nationaal Plan Energiesysteem en de vraagstukken rondom waterstof. Hiermee vul ik de binnen deze programma's lopende acties aan. Daarnaast lopen er ook andere relevante trajecten, zoals het burgerforum klimaat. Ook heb ik het Nationaal Klimaatplatform gevraagd een bredere dialoog met de samenleving te starten over de transities.

Burgerbetrokkenheid bij de verdere uitvoering van projecten kernenergie

Nu al zie ik dat de gemaakte keuzes in het coalitieakkoord over kernenergie voor veel maatschappelijk debat zorgen over de consequenties voor de beschikbare ruimte en de veiligheid. In december¹ gaf ik aan dat het kabinet het belangrijk vindt om open en transparant te zijn over de keuze voor kernenergie als onderdeel van de energiemix. Ook zegde ik toe dat het kabinet inzet op een dialoog met de samenleving. Daarom zet ik binnen dit thema onder andere in op:

1. Een onderscheid te maken tussen het nationaal dialoog en het lokale dialoog, en ook de primaire onderwerpen die daar ter sprake zullen komen.
2. De energieprojecten binnen een gebied zoveel mogelijk integraal benaderen. Bijvoorbeeld in Zeeland, waar we bij een informatiebijeenkomst over een bepaald energieproject in Zeeland, ook aanwezigheid van andere energieprojecten bewerkstelligen.
3. Burgers vroegtijdig bij beleid betrekken en meer doen dan alleen het peilen van meningen. Ik zet onder meer in, samen met de desbetreffende gemeente, op dialoog over de randvoorwaarden voor het bouwen van nieuwe kerncentrales².

De projecten rondom kernenergie hebben bij uitstek een lange doorlooptijd. Hierbij is het dus belangrijk om in de verschillende fasen in het project de passende typen participatie en

¹ Kamerstuk 32 645, nr. 116

² Zie het participatieplan kernenergie.

communicatie in te zetten. Dit betekent dat het participatie- en communicatieplan gedurende de looptijd van het project in ontwikkeling blijft.

Joint-fact finding in het Nationaal Waterstof Programma

Binnen het Nationaal Plan Energiesysteem en het Nationaal Waterstof Programma zet het kabinet samen met maatschappelijke partners in op ontwikkeling van de Nederlandse waterstofmarkt. Binnen de routekaart mik ik op hernieuwbare waterstof in 2030 en zet ik in op verschillende acties om daartoe te komen. Over waterstof bestaan veel verschillende aannames. Daarom zet ik in op:

- 1) Een Joint Fact Finding-traject met verschillende stakeholders, waaronder burgers en sectorpartijen, om overeenstemming te krijgen over de kennis van het energiesysteem en nieuwe technologieën.
 - Betrokken partijen: EZK, maatschappelijke partijen.

De rol van jongeren bij het Nationaal Plan Energiesysteem

Het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) schetst hoe Nederland een energiesysteem ontwikkelt dat past bij een klimaatneutrale samenleving. Hoewel het plan vijfjaarlijks een herijking krijgt, worden er keuzes gemaakt in het NPE voor met name toekomstige generaties. Daarom zet ik binnen dit thema in op:

- 1) Ik geef jongeren structureel een plek bij participatietrajecten die voortkomen uit het NPE. Samen met hen bekijk ik op welke manier zij betrokken willen zijn en hoe we dit goed kunnen doen. Bovendien wil ik toekomstige generaties goed betrekken en daarvoor leren van andere landen waar dit structureel ingebed is in besluitvormingstrajecten.
 - Betrokken partijen: EZK, VNG, NP RES, JongRES, Jonge Klimaatbeweging, Participatiecoalitie, IPO, Nationaal Klimaatplatform.

Monitoren en leren

Ik zal monitoren en evalueren hoe deze bovenstaande trajecten verlopen. Daarbij heb ik ook extra aandacht voor de wijze waarop de tien uitgangspunten uit de visie gebruikt worden. De lessen die ik uit de actielijnen haal, zet ik om in concrete producten die vooral gericht zijn op ambtenaren en ervoor moeten zorgen dat burgers in alle fases van beleidsontwikkeling betrokken zijn:

- 1) Om rijksambtenaren te helpen kiezen voor de manier waarop, wanneer en met welk doel zij participatie moeten organiseren zal ik gebruikmakend van de participatietools van BZK, waaronder de Participatiewijzer, een energieprojecten-keuzegids opstellen. Deze helpt ambtenaren om het best passende participatieproces samen te stellen.
 - Betrokken partijen: EZK, BZK, VNG, NP RES.
- 2) Ik ontwikkel hierop voortbordurend een handleiding die Rijksambtenaren helpt om daadwerkelijk aan de slag te gaan met burgerbetrokkenheid in vraagstukken en projecten voor de energievoorziening op land.
 - Betrokken partijen: EZK, BZK, IenW, VNG, NP RES.
- 3) Ik bekijk hoe bestaande platformen, gremia, CoP's beter in samenhang kunnen voorzien in het monitoren en beter afstemmen van participatie op nationaal en decentraal niveau.
 - Betrokken partijen: EZK, VNG, NP RES, Participatiecoalitie, IPO, NVDE, Nationaal Klimaatplatform, experts uit de expertpool (zie hieronder).

Versterking participatie op decentraal niveau

Voor een goed verlopende energietransitie moet er een sterke wisselwerking en afstemming zijn tussen wat de overheid landelijk besluit en wat er op lokaal niveau gebeurt. Met de huidige gedragscodes voor participatie binnen de klimaatopgaven en energietransitie in Nederland kan goed rekening worden gehouden met lokale context en is er binnen elk project ruimte om eigen invulling te geven aan participatie. De Omgevingswet die 1 januari 2024 in werking treedt, stuurt eveneens op burgerbetrokkenheid bij elk besluit dat van invloed is op de leefomgeving. Daarom wil ik bestaande ervaringsdeskundigheid benutten en voorkomen dat iedereen opnieuw het spreekwoordelijke wiel moet uitvinden. Ik wil dat Nederlanders beter weten waar ze aan toe zijn en streef naar meer voorspelbaarheid en samenhang in het hele land. Daarbij vind ik het van groot belang om in te zetten op nieuwe vormen van participatie, die kunnen bijdragen aan het aanhaken van meer diverse groepen burgers.

Oprichten mobiele expertpool

- 1) Ik werk mee aan de oprichting van een provinciale mobiele expertpool en wil ervoor zorgen dat elke provincie straks toegang heeft tot zo'n pool. De experts in deze pool kunnen meedenken over gepaste participatie bij een project of beleidsproces op klimaat en energie en helpen met het opzetten van participatietrajecten met de lokale overheden samen. Door in te zetten op een expertpool, kan ik bovendien lokaal geluiden ophalen en deze gebruiken voor het versterken van burgerbetrokkenheid bij het nationale beleid. Dit helpt ook met het goed afstemmen en integreren van de participatie op nationaal en decentraal niveau.
- 2) Tot slot wil ik de expertpools gebruiken om succesfactoren op participatie breed te delen. Zo zal ik hen vragen om succesvolle aanpakken binnen bijvoorbeeld het NPLW op te schalen en het verhogen van standaards voor participatie. Inwoners weten door deze standaards beter waar ze aan toe zijn.
 - Betrokken partijen: EZK, BZK, IPO, VNG, UvW, NP RES, Participatiecoalitie, NVDE, NPLW, JongRES, NKP.

Actief nieuwe methoden van participatie toepassen

'De burger' bestaat niet. Dat maakt het zo belangrijk om tegemoet te komen aan de verschillen tussen mensen bij het opzetten, organiseren en uitvoeren van participatie. Ik zet me ervoor in om bij elk beleidsproces of project een zo divers mogelijke groep burgers te betrekken.

- 1) Ik sluit aan bij bestaande structuren zoals het NPLW, expertpools, en het kennisplatform en netwerk van Democratie in Actie en kom in overleg met de ervaringsdeskundigen van gemeenten en provincies in het opzetten van participatie bij energievraagstukken, tot een beschrijving van de verschillende manieren hoe een zo divers mogelijke groep burgers betrokken kan worden.
- 2) In samenspraak met o.a. Lerend platform Energie & Omgeving en het Landelijk Communicatie Netwerk Klimaat bekijk ik in hoeverre we kunnen voortbouwen op hun netwerk en ervaring om een netwerk van participatieprofessionals op te zetten. Binnen dat netwerk kunnen kenners ervaringen uitwisselen en elkaar helpen om nieuwe methoden van participatie in te zetten en samen te ontwikkelen.
- 3) Ik zet me in op het betrekken van jongeren, door middel van bijvoorbeeld digitale participatie, serious games en andere passende vormen. Samen met jongeren en jongerenorganisaties bekijk ik op welke manier zij betrokken willen zijn bij de energietransitie. Daarmee ga ik vervolgens aan de slag.
 - Betrokken partijen: EZK, SZW, VNG, NP RES, EZK, JongRES, Participatiecoalitie, IPO, NKP

Ondersteunen van burgerinitiatieven

De rol van burgerinitiatieven en energiecoöperaties in de energietransitie is groot. Het helpt om doelen te behalen als burgers zelf dingen in gang kunnen zetten. Daarom wil ik initiatieven stimuleren, en leren hoe overheden kunnen helpen en ondersteunen, zodat zij kunnen opschalen en professionaliseren. Daarnaast is diversiteit en inclusie ook van groot belang bij burgerinitiatieven. Daarom is het belangrijk om waar mogelijk drempels te verlagen en initiatieven waar ze opkomen te ondersteunen.

Ondersteunen van burgerinitiatieven

Vanwege het grote belang van burgerinitiatieven voor het slagen van de transitie, wil ik burgerinitiatieven zoveel mogelijk ondersteunen:

- 1) Ik wil bijdragen aan het vergroten van de inclusiviteit en diversiteit van burgerinitiatieven. Daarvoor bekijk ik ook hoe burgerinitiatieven beter toegang kunnen vinden tot fondsen en kennis-, innovatie- en diversiteitsprogramma's. Bovendien breng ik drempels in wet- en regelgeving in kaart en de manier waarop we die weg kunnen nemen.
 - Betrokken partijen: landelijke programma's NPLW en NP RES
- 2) Ik verzamel en deel voorbeelden van de één-loket-gedachte die burgerinitiatieven helpen sneller de weg te vinden binnen de decentrale overheden, ter inspiratie van andere overheden.
 - Betrokken partijen: BZK, EZK, Participatiecoalitie, IPO, VNG, NVDE, NP RES, EnergieSamen, IPO.

Energiecoöperaties ondersteunen om robuuster te worden en op te schalen

Ik bekijk in hoeverre het gewenst is om een nationaal actieplan te maken vergelijkbaar met het MKB-actieplan om het burgerondernemersklimaat te stimuleren. Zo kan ik structureel én programmatisch werken aan het versterken van energiecoöperaties en kan er opschaling plaatsvinden.

1. Ik zorg voor gezamenlijke leerprogramma's van overheden (landelijk, regionaal en lokaal) en initiatieven, zodat overheden leren om te gaan met hun nieuwe rol in samenwerken met coöperaties en brede toepassing makkelijker wordt. Bovendien breng ik drempels in wet- en regelgeving in kaart en de manier waarop we die weg kunnen nemen.
 - Betrokken partijen: EZK, BZK, EnergieSamen, NPLW, NP RES
2. Ik breng de belemmeringen voor het realiseren van 50 procent lokaal eigendom bij de duurzame opwek op land in beeld en draag er zorg voor deze weg te nemen.
 - Betrokken partijen: EZK, BZK, IPO, VNG, NVDE, NP RES, NPLW, EnergieSamen.

Drempels voor Local4Local in kaart brengen

Initiatieven als Local4Local, waarbij burgers zelf energie opwekken en met elkaar delen, lopen nog tegen allerlei grenzen aan. Wet- en regelgeving blijkt het bijvoorbeeld erg ingewikkeld te maken.

- 1) Ik onderzoek tegen welke drempels dit soort initiatieven aanlopen en kijk in hoeverre we deze weg kunnen nemen.
 - Betrokken partijen: EZK en EnergieSamen.

Benutten mogelijkheden tot financiële participatie

De energietransitie kan in de directe leefomgeving van mensen van invloed zijn. Door sterk in te zetten op burgerinitiatieven, kan de acceptatie van ingrepen toenemen. Door mensen mee te laten profiteren, krijgen zij tevens de kans om vruchten te plukken van de ontwikkelingen in hun leefomgeving. In de vierde monitor financiële participatie onderzoek ik kwalitatief en kwantitatief of er voortgang geboekt is op het gebied van lokaal eigendom en breng ik voorkeuren voor verschillende vormen van financiële participatie en lokaal eigendom in kaart.

- 1) Bovendien onderzoek ik in hoeverre er nieuwe landelijke regels nodig en mogelijk zijn om financiële participatie verder te stimuleren. Daarom breng ik in kaart welke minimale vereisten mogelijk zijn en welke juridische overwegingen hierbij een rol spelen.
 - Betrokken partijen: EZK, NP RES, VNG, IPO, RVO, Participatiecoalitie, NVDE, gemeente Amsterdam.